

D.2364

FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

SAYI : 4

ELAZIĞ - 1999

KUR'ÂN-I KERİM'İ NASIL OKUMALIYIZ?

Doç.Dr.H.Mehmet SOYSALDI*

GİRİŞ

Kur'ân, Arapçada "okumak" anlamına gelen bir mastar olup, "okunan şey" manasında isim olarak kullanılmaktadır. Bu tarife göre Kur'ân, genelde her okunan şeyin ismi olabileceği gibi, özel olarak Hz.Muhammed (s.a.v)'e vahiy yoluyla indirilmiş olan Allah'ın kelamının ismidir. Tıpkı Hz.Musa (a.s)'ya indirilen kitab'a Tevrat, Hz.İsa (a.s)'ya indirilen kitab'a İncil adlarının verildiği gibi, son peygamber olan Hz.Muhammed (s.a.v)'e indirilen kitab'a da Kur'ân, özel isim olmuştur.¹

Bu ismin, okumak anlamına gelen bir kökten türetilmesi sebebiyle, müslümanlar arasında Kur'ân denilince hemen akla "okumak" gelmektedir ki, bu da, bu kitaba verilen Kur'ân isminin, müsemması ile ne kadar özdeş olduğunu gösterir.

Okumaktan maksadın anlamak ve bilmek olduğunu söylemeye lüzum olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü anlamadan okuyana, "öyleyse niçin okuyorsun?" denilebilirse de, okuyan birine "anlamak için mi okuyorsun?" demek, soruyu soran için abes karşılanır. Zira bir mektup, bir gazete, bir kitap... anlamaktan başka bir maksatla okunmaz. Laf olsun diye, görsünler için okumak, vakti öldürme gafletinden başka bir şey değildir.

Okumaktan maksat anlamak olunca, elbette ki anlamanın da bir amacı olacaktır. Bu amaç da okunan şeye bağlıdır. Okunan şey mektupsa, haber almak; gazete ise, bilgi ve haber sahibi olmak; ilmî bir eser ise, bilgi

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Bkz., Rağib el-İsfahâni, **Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân**, Thk: Safvan Adnan Davudî, Beyrut, 1992, s, 778.

vaş:
sına
biy:
rını
okç
larc
ord
şeh
ve
zü
Uh

sahibi olmak, araştırmak gibi maksatlara yöneliktir. Kur'ân-ı Kerim'in okunması söz konusu olduğunda iki şey akla gelir: Birincisi Allah'ın Kelamını, yani Mushafın yazılı âyetlerini, ezberden veya yüzünden okumak, kavramak ve yaşamak; ikincisi de Allah'ın yazılı olmayan kevnî âyetlerini incelemek, düşünmek ve ibret almaktır. Allah'ın kevnî âyetleri demek; O'nun varlığına, birliğine, eşi ve benzerinin olmadığına, azamet ve kudretinin büyüklüğüne ve yüceliğine delalet eden, insan ve onu kuşatan yaratıkların tamamı demektir.

Biz bu makalemizde, insanlara dünya ve ahiret mutluluğunu kazandırmak, dünya hayatında sırf Allah'a kul olarak, Sırat-ı Müstakim üzere yaşamanın yollarını göstermek, ilmî, fikrî, içtimaî, iktisadî, ahlakî, hukukî ilkelere istifa edememiz için gönderilmiş olan Kur'ân âyetlerini nasıl okumamız gerektiği konusu üzerinde duracağız.

Kur'ân-ı Kerim'i anlamadan okumanın, insanı, yukarıda zikrettiğimiz maksatlara götürmeyeceği ve dolayısıyla Kur'ân'ın o insana bir fayda sağlamayacağı muhakkaktır. Fakat ne yazık ki, bugün müslümanlar, özellikle milletimiz, Arapça'yı bilmedikleri ve Türkçe tefsirlerden de istifa etmedikleri için Kur'ân'ı anlamadan okumayı yeterli görmekte dirler. Kelamullah'ı, sadece Arap dili ile yazılı olan lafızlarını, kuru kabuk şeklindeki zarfını okuyorlar; maalesef onların içini, özünü, asıl değerli olan kısmını yani okuyanlara gıda verecek olan muhtevasını okumuyorlar. Tıpkı cevizin içini bir tarafa atıp ta kabuğunu yemeğe ve onunla beslenmeğe çalışmak gibi. Bu yüzden onun ihtiva ettiği manaları bilmiyor ve ruhunu idrak edemiyorlar.

1- Kur'ân'ı Tertil İle Okumak:

Yüce Allah Müzzemmil suresinde وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا “Kur'ân'ı ağır ağır oku.”² buyurmaktadır. Bu âyette geçen tertil, arap dilinde; bir şeyi güzel dizmek ve tertiplemek; kusursuz olarak, açık, seçik ve hakkını vererek beyan etmek; bir metni okurken, yavaş yavaş, acele etmeden, tane tane ve her harfin tilavetinin, hakkını vererek okumak demektir.³

Kıraat ilminde ise tertil; Kur'ân'ı yavaş yavaş, acele etmeden, harf ve harekeleri, dizilmiş inci taneleri gibi net bir şekilde telaffuz ederek; âyetteki mana ve hikmeti düşünerek ağır ağır okumak demektir.⁴

Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme'ye: “Rasulullah'ın kıraatı nasıldı?” diye sorulduğunda; Rasulullah'ın kıraatının manaya yönelik bir okuma

² Müzzemmil, 73/4.

³ Rağib el-İsfehânî, Müfredat, s, 341; İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, RTL Mad.

⁴ Kurtubî, el-Câmi Li Ahkâmi'l-Kur'ân, I,17; İbnü'l-Esir, en-Nihaye, RTL Mad.

ezi
Al
“A
le
ri
de
yi
m
ru

O
vi
ş
a
c
F
r
t
c
t

tarzı olduğunu açıklamış ve bu açıklamasında O, Fatiha suresini örnek vererek: "Allah'ın Resulü Fatiha suresini okurken رَبِّ الْعَالَمِينَ der dururdu, الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ der dururdu, مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ der dururdu. Onu dinleyenler bildiler ki, Allah Resulü, harf harf Kur'ân'ı tefsir ediyordu,"⁵ demiştir.

Ayrıca Peygamber Efendimiz (s.a.v), Kur'ân okurken, adeta onunla sıkı bir ilişki halinde bulunduğu ifade edilmiştir. Hz.Peygamber, Kur'ân okurken, rahmet âyetine geldiği zaman durup Allah'tan rahmet diliyor, azab âyetine gelince de o azaptan Allah'a sığınıyor ve dua ediyordu.⁶

2- Tertil İle Okumanın Amacı:

Her peygambere verilen kitabın, kavminin dili ile vahyedilmesindeki maksat, kendilerine indirilenleri insanlara açıklayabilmesidir.⁷ Çünkü onların görevi ve kitabın gayesi insanları, Rablerinin izni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, eğri ve sapık yollardan, Aziz ve Hamid olan Allah'ın doğru yoluna iletmektir.⁸

Eğer kendilerine indirilen kitap, kavminin ve peygamberin yabancı olduğu bir dil ile indirilmiş olsaydı, muhatapları -gâyet haklı olarak- diyebilirdi ki:

رَبِّ جَعَلْنَا قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ الْعَرَبِيَّةِ وَعَرَبِيٌّ
"Araplara yabancı dille konuşan bir kitap! olacak şey mi? Hiç olmazsa âyetleri açıklanmalı değil miydi?"⁹

İmam Gazâlî "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı eserinde, yukarıda naklettığımız bilgileri de verdikten sonra diyor ki: "Kur'ân okumaktan maksat, manasını kavramak, verilmek istenilen mana ve maksadını düşünüp ona göre yaşamaktır. Bu da ancak O'nu tertil ile okumakla hasıl olabilir, başka şekilde değil!"¹⁰

Fahrüddin er-Râzî de, tertilin manasını şöyle açıklamıştır: "Kur'ân'ı tertil ile okumak, O'nun manasını anlayarak, âyetlerin taşıdığı hakikatleri düşünerek okumak demektir. Hatta, Allah'ın azametini ifade eden âyetlere gelince, O büyüklüğü gönülde hissetmek; müjde ve tehdit manasını içeren

⁵ Tirmizî, Kıraat, 2927; İmam Gazâlî, İhya, I,288.

⁶ Müslim, S.Müsafirîn, 38.

⁷ İbrahim, 14/4.

⁸ İbrahim, 14/1.

⁹ Fussilet, 41/44.

¹⁰ İmam Gazâlî, İhya, I,189.

âyetlere gelince de ümit ve korku duygularıyla dolu olarak okumak demektir.¹¹

Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki tertil, Kur'ân'ı acele etmeden, yavaş yavaş lafiz ve mananın hakkını vererek okumak, daha ziyade onun ruhunu kavramaya çalışmak, vermek istediği maksat ve mesajları tespit etmek demektir. Rasulullah'ın okuyuşu da bunun uygulanışından başka bir şey değildir.

Öyleyse Kur'ân'ı tertil üzere okumaktan maksat, Kur'ân'ın hem lafizlerinin hakkını vererek, yani aşırılığa kaçmaksızın, kıraat usul ve metotlarını icra ederek okumak, hem de okunan âyetlerin manasını anlayarak icabettiği yerde âyet üzerinde durup tefekkür ederek okumak, ilahî mesajlar ile emir ve yasaklardan sarfi nazar etmemek demektir. Yoksa, ne okuyanın, ne de dinleyenin anlayamayacağı derecede süratli okuyarak birkaç saatte birkaç hatim indirmek demek değildir. Çünkü Kur'ân anlaşılacak ve yaşanmak için indirilmiştir.

Kur'ân'ı anlamaya çalışmak ve üzerinde düşünmek, Yüce Allah tarafından istenen bir husustur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“Biz onu, anlayasınız diye, Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.”¹²

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“Biz, düşünüp anlamanız için onu Arapça bir Kur'ân yaptık.”¹³

...كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“Allah size âyetleri, düşünesiniz diye böylece açıklar.”¹⁴

Yukarıda zikrettiğimiz âyetlerde görüldüğü gibi Cenab-ı Allah bizlerden Kur'ân'ın âyetlerini düşünmemizi ve anlamamızı istemektedir. Bazı âyetlerde de Yüce Allah; *“Onlar Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?”*¹⁵ buyurarak, Kur'ân'ı düşünmeyenleri yermektedir. Yüce Allah Sâd suresinde ise Kur'ân'ı indiriş gayesini şu şekilde açıklamaktadır:

¹¹ er-Râzî, Fahrüddin, *Mefâihü'l-Gayb*, XXX, 189.

¹² Yusuf, 12/2.

¹³ Zuhuruf, 43/3.

¹⁴ Nur, 24/61.

¹⁵ Muhammed, 4/24.

كِتَابُ التَّوْحِيدِ إِلَهًا مَبَارَكًا يُدَبِّرُونَ مَائَاتِهِ وَيَتَذَكَّرُونَ أُولُو الْأَلْبَابِ

“(Ey Muhammed!) Sana bu mübârek Kitâbı, âyetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.”¹⁶

Bütün bu zikretmiş olduğumuz âyetlerden de anlaşıldığı gibi Yüce Allah Kur’ân’ı düşünerek okumamızı, anlamamızı ve ondan öğüt alarak hayatımızı ona göre sürdürmemizi istemektedir.

Kur’ân’ı anlayarak okuyan, okuduğunun ruhuna vakıf olan mü'minlerin, O'nun karşısında etkilenmemeleri mümkün değildir. Çünkü Kur’ân emir veriyor, yasaklar koyuyor, açıklamalar da bulunuyor, çeşitli konularda uyarıyor, bilgiler veriyor. Bunlar da hep insana hitap ediyor. Mesela:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

“İnananlar ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, âyetleri okunduğu zaman bu onların imanlarını artırır. Ve Rablerine güvenirlir”¹⁷

Demek ki okunduğu ve dinlendiği zaman Kur’ân, kalpleri ürpertecek, insanların imanlarını artıracak, Allah’a daha fazla güvenip bağlanmalarını sağlayacak niteliklere sahip bir kitaptır. Okuyan veya dinleyende bu etkiler görülüyorsa, ya okuma kusurlu ya da kişi dinlemeye hazır değildir.

Allah Teâlâ, Kur’ân’ın indirildiği dönemde, âyetlerini ilk defa duyan kitap ehlinde mü'minleri tanıtırken, onların, Kur’ân karşısındaki tavırlarını şöyle ifade etmiştir:

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ النَّمْعِ

مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ

“Peygambere indirilen Kur’ân’ı işittiklerinde, gerçeği öğrenmelerinden gözlerinin dolarak, “Rabbimiz! İnanmış, bizi de şahitlerinden yaz”¹⁸

İslam alimleri, bu ve benzeri âyetler ve Rasulullah’ın okuyuşunu delil göstererek, Kur’ân okurken böyle davranmanın sünnet olduğunu söylemişlerdir. Mesela bu hususta ez-Zerkeşî şöyle demektedir: “Dil, Kur’ân’ın lafızlarını okurken, kalp de manasını tefekkürle meşgul olmalı ve her âyetin manası bilinerek okunmalıdır. Manası bilinmeden ve anlaşılmadan âyet

¹⁶ Sâd, 38/29.

¹⁷ Enfal, 8/2.

¹⁸ Mâide, 5/83.

terkedilip gidilmemelidir. Kur'ân okunurken rahmet âyetine rastlayınca kalp sevinçle dolmalı, rahmetini daim etmesi için Allah'a dua edilmeli; azap âyetine rastlayınca, âyet kafirler hakkında ise, imanı sebebiyle kul Rabbine hamd ve şükür etmeli ve ateşten Allah'a sığınmalıdır. Okuyan, kendisinin muhatabı olduğu âyetlerde durup düşünmeli, şâyet emredilen şeyler kendinde var ise yine Allah'a hamdetmeli ve arkasından "Allahım, seni zikretmem, sana şükretmem ve güzel ibadet etmem için bana yardım et"; "Rabbim, ilmimi ve anlayışımı artır, beni müslüman olarak ruhumu al ve salihler zümresine ilhak eyle" diye dua etmeli; âyette emredilen şey kendisinde yok ve bu konuda hatalı ise, özürünü bilip derhal büyük bir pişmanlıkla Allah'a tevbe edip affedilmesini niyaz ettikten sonra okumasına devam etmelidir. Allah'ın yasaklarını ihtiva eden âyetlere gelince de tersini düşünmeli. Anlatılan kıssalardan, hikmet dolu öğüt ve nasihatlerden, yol gösteren kılavuzluktan istifade etmelidir."¹⁹

Mesela Kur'ân okuyan Mü'min Allah'ın:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا "Ey İnananlar! Allah'a tevbe-i nasuh ile tevbe ediniz"²⁰ âyetini okuyup da tevbe etmeden geçmesi, yani yapmış olduğu günahlarını göz önüne getirip hatırladıktan sonra, bir daha işlememek üzere kesin karar verip Allah'tan affını istemeden geçmesi, ya âyeti anlamamış olmak demektir veya Allah'ın emrine kulak asmamak anlamına gelir ki, her ikisi de en azından Kur'ân okumanın maksadına ters düşer.

Kur'ân'da geçen dünya ve ahiretle ilgili her hal ve durum için kul kendisi ile ilgisi olanlarında mutlaka bir tavır sergilemelidir. Mesela, Kıyame suresinde geçen:

وَجُورٌ يَوْمَئِذٍ نَاصِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ "O gün birtakım yüzler Rablerine bakıp parlayacaktır"²¹ âyetini okuyup da: "Ya Rabbi, beni de bunlardan eyle" demeden geçmek; ve yine;

وَجُورٌ يَوْمَئِذٍ نَاصِرَةٌ تَطَنُّ أَنْ يَفْعَلَ بِهَا قَافِرَةٌ "O gün birtakım yüzler de asıktır. Kendisinin belkemiğinin kırılacağını sanar"²² âyetini okuduktan sonra hiç etkilenmeden geçmek, veya "aman Allahım onlardan olmaktan sana ve senin rahmetine sığınırım" demeden geçmek, ya geleceğinden emin olmak veya okuduğu Kur'ân'dan etkilenmemek anlamına gelmez mi? Kur'ân'da öyle âyetler vardır ki, mutlaka okuyan veya işiten tarafından onlara cevap verilmesi, sü-kutla geçiştirilmemesi gerektiği konusunda, müfessirlerin tamamı ittifak

¹⁹ ez-Zerkeşi, Bedruddin, el-Bürhân fî Ulumi'l-Kur'ân, Beyrut, trs, I, 454 vd.

²⁰ Tahrim, 66/8.

²¹ Kıyame, 75/22,23.

²² Kıyame, 75/24,25.

etmişlerdir. Onlara cevap vermemeyi de Allah'ın sözlerine kulak asmamak olarak nitelendirmişlerdir. Mesela:

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِيْنَ “Allah hüküm verenlerin en hâkimi değil midir?”²³ âyetini okuyanın, “evet Allahım sen hakimlerin hakimisin, ben de buna şahid olanlardanım” demesi;

اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلٰۤى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى “bütün bunları yapan Allah, ölüleri tekrar diriltmeye kadir değil midir?”²⁴ âyetini okuyan, “evet Allahım, sen her şeye gücü yetensin” demesi;

قُلْ اَرٰىتُمْ اِنْ اصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَّاتِيْكُمْ بِمَآءٍ مَّعِيْنَ

“De ki, suyunuz yerin dibine çekilse, kaynağından çıkan o suyu size tekrar kim getirebilir?”²⁵ âyetini okuyan, “ancak alemlerin Rabbi olan Allah getirir” demesi gerekir.

Kur'ân okuyan mü'min, Allah'la konuşmaktadır. Muhammed İkbâl'in dediği gibi kişi, onu okurken ilk defa kendisine indiriliyor ve muhatabı sadece kendisi olan âyetler olarak okumalıdır.²⁶

Müslümanların hayatlarını Kur'ân'ın kontrolü altında tutabilmeleri, Kur'ân ölçüsünde yaşayabilmeleri ve hidâyetten dalalete düşmemeleri, ancak sahabenin yaptığı gibi, Kur'ân'ı tertil ile okumalarına bağlıdır. Kur'ân tertil üzere okunursa, onun tevhid akidesinin ince sırları o zaman anlaşılır, güzel öğüt ve nasihatlerinden istifade edilir, inzar ve tebşiri fayda verir, getirdiği temsillerden ders ve ibretler alınabilir. Sözün özü, ancak tertil ile okunduğu zaman Kur'ân'dan istifade edilebilir.

Biz, bilerek veya bilmeyerek Kur'ân'ı günlük hayatımızdan uzaklaştırdık. Çünkü Kur'ân'ın ne demek istediğini anlamadan okuduk ve hala bu şekilde okumaktayız. Bunun neticesinde de Kur'ân'ın iç dinamiğine aykırı olan görüşleri bile farkında olmaksızın Kur'ânî görüşlermiş gibi benimsedik. Çoğu kere de kendi dışımızda düşmanlar bularak, veballeri bu düşmanların omuzlarına yüklemek istedik ve kolayca sorumluluğun altından kurtulmaya çalıştık. Ama gerçekler onlardan kaçılarak değil, onlar göğüslenerek anlaşılır.

Tarihi misyonu gereği, ne zaman ve nerede bulunursa bulunsun, müslümanın her şeyden önce Kur'ân'ı anlaması zorunludur. Onu anlamadan

²³ Tin, 95/8.

²⁴ Kıyame, 75/40.

²⁵ Mülk, 67/30.

²⁶ Duman, M.Zeki, Nüzulünden Günümüze Kur'ân ve Müslümanlar, Ankara, 1996, s.68.

atacağı her adım, beraberinde problemler getirecek ve bir süre sonra - İslam'ın geçen asırlarında olduğu gibi- Kur'ân diyalektiğinden uzak anlayışlar, çözümünü imkansız bir kördüğüm haline gelecektir.

Günümüz müslümanı ise Kur'ân'ı anlamaya çok daha fazla muhtaçtır. Çünkü batıya dayalı hayat standartlarının getirdiği karmaşa içinde, müslümanın kendi inancını yaşaması artık bir ihtisası gerektirecek kadar güçleşmiştir. Bize göre Kur'ân ilk devir müslümanlarınca gâyet iyi anlaşılımıştır. Bu hususu Sahabenin Kur'ân anlayışı ile ilgili örnekler vererek açıklamak istiyoruz.

3- Asr-ı Saadette Kur'ân'ın Anlaşılması:

Asr-ı Saadette Müslümanlar Kur'ân'ı okuyup ezberlemeye özen gösterdikleri gibi aynı zamanda onun üzerinde düşünme, onu anlama ve onunla amel etmeye de özen gösteriyorlardı.

Peygamber (s.a.v) Kur'ân'ı okurken onunla âdeta karşılıklı iletişime geçiyordu. Rahmet âyeti okuduğunda durup Allah'tan rahmet diliyor, azap içeren bir âyet okuduğunda da Yüce Allah'a kendisini o azaptan korusun diye duâ ediyordu.²⁷ Alimler, Peygamber (s.a.v)'in bu tarz okuyuşunu ve bu konudaki tavsiyelerini göz önünde bulundurarak, Kur'ân'ı okurken bu şekilde davranmanın sünnet olduğunu söylemişlerdir.²⁸ Kur'ân'ın üzerinde düşünmeden ve manasını anlamadan onu bu şekilde okumanın mümkün olmayacağı açıktır.

Kur'ânın âyetleri üzerinde düşünmeye ve manasını anlamaya o kadar önem verilmiştir ki bazı âlimler Kur'ân'ı tarif ederken; “üzerinde düşünüp ibret almak için indirilmiş Arapça sözlerdir” demişlerdir.²⁹

Tabiûnun ileri gelenlerinden Ebû Abdırrahman es-Sülemî (ö.74/693) şöyle demektedir: “Osman b.Affan, Abdullah b.Mes'ud ve Kur'ân-ı Kerim'i bize öğreten diğerleri, Peygamber'den on âyet öğrendiklerinde o âyetlerdeki ilim ve ameli bellemeden başka âyetlere geçmediklerini anlatırlardı. Diyordular ki: Kur'ân'ı, ilim ve ameli birlikte öğrendik.”³⁰

İbn Mes'ud (r.a)'ın şu sözü çok manidardır: “Bize, Kur'ân'ın lafzını ezberlemek zor, onunla amel etmek ise kolay gelirdi; bizden sonrakilere de

²⁷ Bkz., Müslim, Salatu'l-Musâfirîn, 38; Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl, 25; İbn Mâce, İkâmetü's-Salat, 179.

²⁸ Suyûtî, Adâbu Tilâveti'l-Kur'ân ve Te'lifihi, Beyrut, 1987, s.104.

²⁹ Vehbe ez-Zühayli, Usûlü'l-Fıkhü'l-İslâmî, Dimeşk, 1986, I, 421.

³⁰ Taberî, Câmîu'l-Beyân, I, 35-36; İbn Teymiye, Mecmûu'l-Fetâvâ, ikinci baskı, 1399h., XIII,365; Suyûtî, el-İtkân fî Ulûli'l-Kur'ân, Mısır, 1978, II,226; ez-Zehabî, et-Tefsir ve'l-Müfessirûn, I,50.

Kur'ân'ı ezberlemek kolay, onunla amel etmek ise zor gelmektedir³¹ Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın, Bakara suresini sekiz yılda ezberlediği nakledilmektedir.³²

Bu rivâyetler Kur'ân okurken onların günümüzde olduğu gibi okuyup geçmediklerini, üzerinde düşünme düşünme ve içlerine sindire sindire okuduklarını göstermektedir. Hatta Sahabenin, muhakemeleri henüz gelişmemiş ve Kur'ân'da anlatılanları anlayamayacak yaştaki çocuklarına Kur'ân okutmadıkları ifade edilmektedir.³³

İşte bu hususları göz önünde bulundurarak bazı âlimler, Kur'ân'ı anlayıp üzerinde düşünmeden onu okumayı hoş karşılamamışlardır.³⁴ Hasanü'l-Basrî'nin (ö.110//728), anlamını bilmeden çocuk ve kölelerin Kur'ân'ı okumalarından şikâyet ettiği ve bu şikâyetini dile getirirken şu âyeti okuduğu rivâyet edilmektedir:³⁵

“(Ey Muhammed!) *Sana bu mübârek Kitabı, âyetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.*”³⁶

Yine Tabîünden Sâid b.Cübeyr (ö.95/713), “Kur'ân'ı okuyup sonra da onu tefsir etmeyen kişi, kör -veya bedevî- gibidir” demiştir.³⁷

H.z.Ömer zamanına ait olarak nakledilen şu rivâyet, dikkat çekicidir: Hz.Ömer'in hilafeti döneminde Basra valisi Ebû Musa el-Eşarî, Hz.Ömer'e bir mektup göndererek Basra'da o yıl Kur'ân'ı ezberleme işiyle uğraşanların çokluğundan sözeder ve beytü'l-maldan bunlara yardım gönderilmesini ister. Vali ertesi sene aynı istekte bulunur ve Kur'ân hıfzıyla uğraşanların kat kat arttığını haber verir. Hz.Ömer'in ona verdiği cevap şöyledir:

“Onları kendi halleriyle başbaşa bırak. Korkarım ki insanlar, kendilerini Kur'ân'ı ezberleme işine kaptırır ve onu anlama işini ihmal ederler.”³⁸

Kur'ân âyetleri üzerinde düşünmeden kısa bir müddet içerisinde Kur'ân'ın hatmedilmesini selef de hoş karşılamamıştır. Buhârî ve Müslim'in ayrı ayrı naklettikleri Hz.Peygamber (s.a.v) ile Abdullah b.Amr arasında geçen şu konuşma buna ışık tutmaktadır:

- Peygamber (s.a.v) bana Kur'ân'ı bir ayda hatmet, dedi.

³¹ Kurtubî, a.g.e, I,39.

³² Suyûtî, a.g.e., II226.

³³ Kettânî, Abdulhay, et-Terâtibu'l-İdariyye, Beyrut, trs, II,296.

³⁴ Zerkeşi, a.g.e, I,455.

³⁵ Acurî, Ebu:Bekr Muhammed b.Hüseyin, Ahlaku Hameleti'l-Kur'ân, Beyrut, 1987, s.50.

³⁶ Sâd, 38/29.

³⁷ Taberî, Câmiu'l-Beyân, I, 36.

³⁸ Kettânî, a.g.e., II,279.

- Kendimde bundan daha fazlasına güç buluyorum, dedim.
- O halde on günde hatmet, dedi.
- Kendimde bundan da daha fazlasına güç buluyorum, karşılığını verdim.

Bunun üzerine şöyle dedi:

- Yedi günde hatmet, daha az bir müddette hatmetme.³⁹

Rivâyet edildiğine göre, biri Abdullah b.Abbas'a (ö.68/687) gelerek, okuyuşunun çok süratli olduğunu ve Kur'ân-ı Kerim'i üç günde hatmettiğini söylemiştir. Bunun üzerine Abdullah b.Abbas kendisine şöyle demiştir: "Bakara suresini bir gecede okuyup onun üzerinde düşünmek ve onu tertil ile okumak, dediğin şekilde okumaktan daha güzeldir."⁴⁰

Abdullah b.Ömer (ö.73/692) ve Muaz b.Cebel (ö.18/639), Kur'ân-ı Kerim'i üç günden daha az bir müddet içerisinde okuyup hatmeden kişinin, okuduğundan bir şey anlayamayacağını söylemişlerdir.⁴¹

Bütün bu rivâyetler gösteriyor ki, Asr-ı Saadette Kur'ân'ın, sırf lafzını ezberlemeye yönelik okuma şekli ne tavsiye edilmiş, ne de önem kazanmıştı. Sadece anlamak ve yaşamak için Kur'ân okunmuş, lafzının değil manasının hafızı olmak için çalışılmış ve yaşanmıştır. Çünkü o dönem Kur'ân'ın anlaşılma ve yaşanma dönemi; hayata bakış, eşyayı değerlendirme, dünya ve ahiret dengelerini kurabilmek için nefisle mücadele devri idi.

Bu arada ashabin Kur'ân'a mutlak bir bağlılıkla bağlı olduklarını, gelen emirlere anında itaat ettiklerini de belirtmek gerekir. Bu konuda pek çok misal göstermek mümkündür. Ancak konuyu uzatmamak için bir misali zikretmekle yetineceğiz:

Enes b.Mâlik şöyle diyor: Peygamber (s.a.v) daha önce Kudüs'e doğru namaz kılıyordu. Bilahare;

فَدَرَى تَقَلَّبَ وَجْهَهُ فِي السَّمَاءِ فَتَوَكَّأَتْ كِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلَّ وَجْهَهُ خَطَرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...

"Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Hoşnut olacağın kibleye seni, ey Muhammed, elbette çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram semtine çevir..."⁴² âyeti indi. Bu âyet indikten sonra biri, Seleme oğullarının yurdundan geçiyordu. Onlar sabah namazına durmuş rukuda idiler. Namazın bir rekatını kılmuşlardı. O geçen kişi, kiblenin değiştiğine dair onlara seslen-

³⁹ Buhârî, Savm, 54,55,56,57; Fazâilu'l-Kur'ân, 34; Müslim, Savm, 35; Ebû Dâvud, Salat,8; Tirmizî, Kıraât, 13; Nesâî, Sıyâm, 6; İbn Mâce, İkametu's-Salat, 187; Ahmed b.Hanbel, Müsned, II,162.

⁴⁰ Acurrî, a.g.e., s.82.

⁴¹ Suyûtî, Adâbu Tilâveti'l-Kur'ân, s.94.

⁴² Bakara, 2/144.

di. Rukuda oldukları halde Kabe'ye doğru yöneldiler.⁴³ İçkinin kesin olarak yasaklanması ve diğer emir ve yasaklarla ilgili âyetler indiğinde de aynı hassasiyeti göstermişlerdir.

Kur'ân âyetleri üzerinde düşünmek ve onları anlamaya çalışmak hususunda herhangi bir kültür düzeyi aranmıyordu. Kur'ân okuyan herkes, onu anlamak ve onunla amel etmek için çalışıyordu. Ancak herkesin böyle bir çaba içerisinde olması, hepsinin onu aynı düzeyde anladıkları anlamına gelmez. Anlamını bilmedikleri kelime veya terkipleri Peygamber (s.a.v) hayatta iken ona, onun vefatından sonra ise birbirlerine soruyorlardı.

Kur'ân-ı Kerim onların konuştuıkları bir dille inmişti. Ancak Kur'ân'ı aynı düzeyde anlamaları için, bu yeterli değildir. Çünkü Kur'ân âyetleri birbirlerini açıklamaktadır. Kur'ân'la iştiğali daha fazla olan, onu anlama konusunda diğerlerinden daha fazla imkana sahiptir.

Ayrıca Kur'ân'ın bazı müşkülleri vardır ki muhakeme, hafıza ve değerlendirme gücünü gerektirir. Elbette ki insanların bu tür yetenekleri aynı seviyede değildir. Ayrıca şu veya bu sebepten dolayı bir kelimenin ya da bir cümlenin anlamını bilmezken, diğeri onun anlamını biliyordu. Mesela Hz.Ömer minberde “ وَأَمَّا رَبٌّ ” âyetini⁴⁴ okumuş ve “ وَأَمَّا ” kelimesinin anlamını biliyoruz ama şu “ رَبٌّ ” ne anlama geliyor, demiş, sonra da kendi kendine: “Ya Ömer, ne diye zorlanıyorsun (anlamını bilmiyorsan, oku ve geç)” demiştir.⁴⁵

Yine İbnu Abbas'ın “ قَاطِرِ السَّوَابِاتِ ” ifadesinin ne anlama geldiğini bilmediği ve bu ifadede geçen “ قَاطِرِ ” kelimesinin anlamını bir bedevî Araftan öğrendiği nakledilmektedir.⁴⁶

Buhârî'nin naklettiğine göre Adiy b.Hâtim;

...حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُوا الصَّيَّامَ إِلَى اللَّيْلِ...

“...tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırdedilinceye kadar, yiyin için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın...”⁴⁷ âyetindeki “beyaz iplik”, “siyah iplik” tabirlerini, gerçekten beyaz-siyah iplik olarak anlamış; gece, yastığının altına koyduğu bu ipliklere zaman zaman kalkıp baktığını Rasulullah'a anlatınca, Hz.Peygamber önce: “senin yastığın ufku kaplayacak

⁴³ Müslim, Mesâcid, 15.

⁴⁴ Abese, 80/31.

⁴⁵ İbn Teymiye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, XIII.372; Suyûtî, el-İtkân, II,113

⁴⁶ Suyûtî, a.g.e, II,113.

⁴⁷ Bakara, 2/187.

kadar geniş mi?" diyerek esprili bir şaka yapmış, sonra da: "Bu âyetteki beyaz iplikten maksat, tan ağarmaya başladığı zaman ufukta görülen beyazlık, siyah iplikten maksat da, aydınlığın üzerine iplik şeklinde görülen siyahlıktır, şeklinde âyeti tefsir etmiştir.⁴⁸

Yine rivâyet edildiğine göre hilafeti döneminde Hz.Ömer, Kudâme b.Maz'un'u (ö.36/656) Bahreyn'e vali tayin etmişti. el-Cârud isminde biri gelip, Kudâme'nin içki içerek sarhoş olduğunu Hz.Ömer'e haber vermiştir. Hz.Ömer, el-Cârud'dan şahit göstermesini isteyince, O da Ebû Hureyre'yi şahit göstermiştir. Bunun üzerine Hz.Ömer, Kudâme'ye, kendisini kamçılatacağını söylemiştir. O zaman Kudâme, "Allah'a yemin ederim ki, dedikleri gibi içki içmiş olsam bile beni cezalandıramazsın" karşılığını vermiştir. Hz.Ömer, niçin diye sorunca Kudâme şöyle demiştir: Çünkü, Yüce Allah:

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا

وَتَمَاتُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَتَمَاتُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"İnananlara ve iyi işler yapanlara, -sakinirlar, inanırlar, yararlı işler işlerler, sonra haramdan sakınıp inanırlar ve sonra isyandan sakınıp iyilik yaparlarsa- daha önceleri tatmış olduklarından dolayı bir sorumluluk yoktur. Allah iyi davrananları sever."⁴⁹ buyuruyor. Ben, iman edip iyi işler yapan sonra sakınıp iman eden, yine sakınıp iyilik edenlerdenim; Peygamber (s.a.v)'le birlikte Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katıldım.

Kudâme'nin bu sözleri üzerine Hz.Ömer: Buna cevap verecek yok mu? demiştir. Bu çağrısına İbn Abbas karşılık vermiş ve şöyle demiştir: Söz konusu âyet, geçmişte içki yasaklanmadan önce içmiş olanlar için mazeret, sonra içeceklerin aleyhine hüccettir. Çünkü Yüce Allah:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Ey inananlar, içki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz."⁵⁰ buyurmaktadır.⁵¹

Başka bir rivâyete göre, Hz.Ömer'in kendisi Kudâme'nin bu yanlış anlamasını düzeltmiş ve: Ey Kudâme, sen âyeti yanlış yorumluyorsun. Ancak Allah'ın yasakladığından uzak durduğun takdirde "hakkıyla sakınan biri" olursun, demiştir.⁵²

⁴⁸ Taberî, a.g.e, II, 100 vd.

⁴⁹ Mâide, 5/93.

⁵⁰ Mâide, 5/90.

⁵¹ Şatbî, el-Muvafakât fi Usûli's-Şeria, Mısır, trs, III, 349.

⁵² Cassas, Ebu Bekr, Ahkâmu'l-Kur'ân, Beyrut, trs, II, 466; Şatbî, a.g.e., III, 349.

Bu nakillerden de anlaşıldığı gibi sahabenin Kur'ân'ı anlama düzeyleri birbirinden farklıydı. Ancak anlama düzeyi düşük olan da Kur'ân'ı anlamaya çalışıyordu ve kimse ona, niçin Kur'ân'ı anlamak için uğraşıyorsun? Bu işten vazgeç, seviyen buna müsait değildir, demiyordu.

Dikkati çeken diğer bir husus ise, yanlış anlayanların hatalarını kabullenmeye hazır olmalarıdır. Bu, onların dine olan bağlılık ve samimiyetlerinin, ayrıca birbirlerine olan güvenlerinin göstergesidir.

Özet olarak diyebiliriz ki, o devirde Kur'ân'ın öğrenim ve öğretimi -günümüzde olduğu gibi- Kur'ân'ı sadece lafız olarak okumaya ve ezberlemeye yönelik bir okuma şekli değildi. Tam aksine zarf durumundaki kelimelerin, Yüce Allah'tan taşıdığı manayı öğrenmek ve o manaya göre yaşamaktan ibaretti. Kur'ân'ın zarfı değil, mazrufu okunuyordu. Hele hele, mana tamamen gözardı edilerek, Kur'ân'ın sadece metninin ezberlenmesi hiç değildi. Çünkü sahabenin, yukarıda naklettiğimiz sözleri bunu ifade etmiyor. "Biz, Kur'ân'daki, ilim ve ameli bir arada öğrendik" sözü de sadece lafızların okunup ezberlenmesi anlamını taşıyor. "Sadece Bakara suresini öğrenmek için, tam sekiz yıl bu sure üzerinde durdum" derken Abdullah b.Ömer, lafzını okumak ve ezberlemek için sekiz yıl çalıştığını da söylemiyor. Çünkü Bakara suresinin ezberlenmesi, sekiz yıl değil belki sekiz, bilemedin onsekiz günde mümkündür. Özellikle de, Rasulullah (s.a.v)'in, "siz Kur'ân'ı, şu dört kişinin birinden öğrenin" dediği Abadile (Abdullah b.Amr, Abdullah b.Ömer, Abdullah b.Cübeyr, Abdullah b.Abbas)'dan biri olan Abdullah b.Ömer'in, Bakara suresinin, sırf lafzını ezberlemek için sekiz yıl çalışması olacak şey değildir.

Asr-ı Saadette ve Hulefâ-i Raşidin dönemlerinde, Kur'ân okumak ve öğrenmek, sadece Kur'ân'ın lafzını okuma ve ezberlemeye yönelik bir okuma tarzı değildi. Veya sırf sevap kazanmak maksadıyla da okunmuyordu. Bir fantezi olsun diye sadece manasını öğrenmeye yönelik bir okuma da değildi. O devirlerde Kur'ân öğretimi, hem Kur'ân'ın lafzını okuma, hem manasını kavrama, hem de tefekkür ve tedebbürü gerektiren âyetler üzerinde, yeterince düşünüp bilgi üretme ve yaşamaya yönelik bir öğretim idi.

4- Günümüzde Kur'ân'ın Anlaşılması:

Asr-ı Saadette Kur'ân-ı Kerim'in anlaşılmasını zikrettikten sonra, şimdi de günümüzde Kur'ân'ı Yüce Allah'ın indiriş maksadına uygun olarak nasıl anlayabiliriz, bunun üzerinde duracağız.

Kur'ân, sonraki devirlerde, özellikle Emevî'ler döneminin başlangıcından günümüze kadar gereği gibi anlaşılammış, sadece lafızları okunur ve ezberlenir olmuştur. Manasını anlamadan yapılan okuma ve ezberin Kur'ân'ın tedebbüründen çok uzak olduğu gâyet açıktır. Günümüzde Müs-

lumanlar Kur'an'ı anlamamakta ve onu müzik dinler gibi güzel sesli hafizlardan şuursuzca dinlemektedirler.

Müslümanlar, artık Kur'an'ı harfi okumadan kurtulup, anlama ve düşünmeyi esas alan bir yöntemle okumaları gerekmektedir.

Bütün dünyada insanlar öğrenmek için okurken, biz tam tersine okumak için öğreniyoruz. Zira bütün gayretimiz, güzel okumaya yönelik olmaktadır. İnsan Kur'an'ı bu şekilde tilavet ederken, güzel okuyayım endişesiyle âyetlerin hangi manaları içerdiğini düşünmeye fırsat bulması mümkün değildir.

Kur'an'ı düşünerek, tefekkür ederek ve cümlelerin manasını iyice anlayarak okumak lazımdır. Her insanın gücü yettiğince Kur'an'ı anlamaya çalışması gerekir. Anlamadığı zaman da bilen birine sorması gerekir. Zira Yüce Allah: *...بَلَّمَا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ* "...*bilmiyorsanız zikir ehline sorun*"⁵³ buyurmaktadır. Kur'an'ı okurken kişinin kendini kitaba kaptırması ve kafasında, kitapta anlatılan gerçekleri, kıssaları ve istekleri canlandırması gerekir. Nitekim daha önce de bahsettiğimiz gibi Sahabe-i Kiram, Allah'ın kitabını böyle okuyorlardı. Onlar Kur'an'ı okuduklarında onun seviyesine yükseliyorlardı. Bizler ise Kur'an'ı okuyup, O'nu kendi seviyemize indirme-ye çalışıyoruz. Bu ise Allah'ın kitabına karşı bir kusur, bir haksızlıktır.

Kur'an incelendiğinde, O'nun meseleleri, belirli bölümler halinde ele almadığı görülecektir. Yani her konuya Kur'an'da sureler veya cüzler tahsis edilmemiştir. Bir veya bir grup âyeti okurken kendi akli melekemizle o âyet veya âyetlerin; Allah, kâinat, ceza, insan, iman ve ahlaktan içiçe bahsettiğini görürüz. Bu Kur'an'a has bir üslûp olup, onu başka kitaplarda görmek mümkün değildir.

Kur'an'ın emirleri hakkında ilk devirlerde yapılan içtihatları son ve kesin görüş olarak kabul etmek ve bunların her zaman ve mekanda ihtiyaçlara çare olabileceğini iddia etmek yanlış olur. Zira bu iddia, müslümanı düşünmekten alıkoymuş, aklının kullanım alanını sınırlamış ve Kur'an'ın evrensel düşüncesini yakalamasına mani olmuştur. Aynı zamanda onun, çağın problemlerine çare bulmasını engellemiş, müslümanın Kur'an'ı bilgi ve medeniyet kaynağı olarak kabul etmesini önlemiştir.

Bugün Kur'an'ı indiriliş gayesine uygun olarak okuyabilmek için dikkat edilmesi gereken bir takım esaslar vardır. Bunlar, Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in sünnetinde açıklanmıştır. Kur'an'ı maksadına uygun bir biçimde okuyabilmek için gerekli olan ön şartları burada kısaca zikretmek istiyoruz:

⁵³ Nahl, 16/43.

a. Kur'ân'a İstiaze İle Başlamalı: İstiaze,

اعوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ demektir. Kısaca manası: “kovulmuş, uzaklaştırılmış şeytandan Allah'a sığınırım” demektir. Yüce Allah, Nahl suresinde peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)'in şahsında tüm inananlara şöyle buyurmuştur:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الدِّينِ مَا آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

“Kur'ân'ı okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın. Doğrusu şeytanın, inananlar ve yalnız Rabbine güvenenler üzerine bir nüfuzu yoktur.”⁵⁴

Rasulullah'a hitap eden bu âyetin açık ifadesine göre, bir âyet dahi olsa, Kur'ân okuyacağı zaman önce اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ deyip, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış ve cennetten kovulmuş şeytandan Allah'a sığınmak ve onun korumasını talep etmek Hz.Peygamber'e ve her mü'mine farzdır.

Kur'ân okurken, neden Allah'a sığınmamız emrediliyor? Çünkü şeytan her Resul ve Nebi'nin kitabı okuması ya da kavmine tebliğ etmesi esnasında kitapta olmayan, yanlış sözler söylettirmek veya okuduğunun, doğru olarak anlaşılmasını engelleyecek şekilde bazı katkılarda bulunmak isteyebilir. O nedenle Allah Teâlâ, ey Nebî, Kur'ân okuyacağın zaman, kovulmuş ve uzaklaştırılmış şeytanın kötülüğünden Allah'a sığın! buyruğu ile Resulüne, şeytana karşı böyle bir tedbir almasını emretmiştir.

Zemahşerî, Kur'ân okuyana şeytanın zararı, vesvese vermek, yanıltmak, manayı bozacak şekilde yanlış okutturmak veya okuduğuna, Allah'ın vahyetmediği sözleri karıştırması gibi şeyler olabilir, demiştir.⁵⁵

İşte bu sebepten dolayı, her mü'min, hem ihlas zırhına bürünerek şeytanın yanına sokulmasına izin vermemeli, hem de Kur'ân okumaya, bilinçli olarak ve anlamını da zihninde canlı tutup اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ diyerek Allah'a iltica etmeli, böylece şeytanın bu konudaki şerrinden korunmalıdır.

⁵⁴ Nahl, 16/98,99.

⁵⁵ Zemahşerî, el-Keşşâf, III,19.

b. Allah'ın Adı/Besmele İle Okunmalı: İslam öncesi dönemlerde, önemli işlerine Hristiyanlar "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh" adına; Yahudiler, Hz.Süleyman geleneğini sürdürerek "Allah adı ile"; Müşrikler, taptıkları büyük putların adını söyleyerek "Lat Adına, Uzza Adına, Menat Adına" diyerek; Hanifler de "bismike Allahümme" diyerek başlardı. İnananlar da Allah Teâlâ'nın "Yaratan Rabbinin adı ile oku..."⁵⁶ emri ile önemli her işe "Besmele" ile başlamayı gelenek haline getirmişlerdir.

İbn Abbas'a göre, Cibril, Hz.Peygamber'e gelerek, her önemli işine besmele ile başlamasını öğretmiş, ondan sonra bu anahtar söz, bu bağlamda yaygın hale gelmiştir.⁵⁷

Besmele, kişinin بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ sözüdür. Manası: "*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım*" demektir.

Hadis mecmualarında Rasulullah (s.a.v)'in, "Besmele, her hayrın anahtarıdır", "Besmelesiz başlanan her önemli iş noksandır", "işine besmele ile başlayan mü'min, o iş üzerinde bulunduğu sürece ibadet sevabı alır" gibi hadisleri nakledilmiştir.⁵⁸ İşte bu yüzden maksada ulaşabilmek için her önemli işe besmele ile başlanmalıdır. İşlerin başarısızlığa uğramaması, aksine hayırlı bir sonla bitmesi için meşru ve önemli her işe besmelesiz başlanmamalıdır.

c. Müsait Bir Hal ve Ortamda Okunmalı: Kur'ân, dünya ve ahiret hayatında mutlu olabilmesi için insana yol gösteren bir nur, ilâhî bir rehber, hasta gönüllere şifadır. İnanç, ahlak, ibadetler ve insanlar arası ilişkileri tanzim konusunda mü'minlere bilgi sunar, eşyayı değerlendirir, onlarla ilişkilerde yol gösterir. Geçmiş toplulukların düşünce, inanç ve yaşayışları; bunların onlara kazandırdıkları ve kaybettirdikleri hakkında ibret dolu tarihi bilgiler sunar.

İşte Kur'ân'ı okumaktan asıl maksat bu bilgilerden, yol göstermelerden yararlanmak, uyarılarına kulak verip öğüt almak, ders almaktır.

Kur'ân okurken bedenen ve zihnen okuduğunu anlamaya müsait olmak gereklidir. Geçici her hangi bir sebepten dolayı okuduğunu duymayan bir kulak, kelimeleri seçemeyen bir göz ve hakikatları idrak edemeyen bir kalp, Kur'ân'dan istifade etmeye engel olabiliyorsa, o haldeyken okumaya devam etmenin bir anlamı yoktur. Demek ki Kur'ân müsait bir hal ve ortamda okunmalıdır. Mesela ortamın anlamaya müsait olmayışı, bedenen veya

⁵⁶ Alak, 96/1.

⁵⁷ Taberî, a.g.e, I, 40.

⁵⁸ Bkz, Aclûnî, İsmail b.Muhammed el-Cerrahî, *Keşfu'l-Hafâ*, Beyrut, trs, II, 174; es-Sabûnî, Muhammed Ali, *Ravâiu'l-Beyan Tefsiru Ayati'l-Ahkam*, I,19.

zihnen hissedilen yorgunluk, rahatsızlık, uykusuzluk, ruhî bir sıkıntıdan kaynaklanan isteksizlik halleri anlamaya engel olabilir. İşte bu sebeple:

1) Önce, zihni meşgul edecek, okuyanla okunanın arasına girip anlamasını engelleyebilecek bir mekandan uzak; sakin ve sessiz bir ortam tercih edilmelidir. Çünkü birçok kimsenin aynı anda Kur'ân okuduğu veya başkalarının yüksek sesle konuşup gürültü yaptığı bir ortam, dikkati dağıtıp kafayı karıştıracağından, böylesi yerler Kur'ân'ı düşünerek, O'nun ruhunu ve özünü kavrayarak okumaya uygun bir ortam değildir.

Rasulullah (s.a.v)'in de, mecit te gürültü ile Kur'ân okunmasını, biraz da iğneli bir dille yasakladığını biliyoruz: "Hepiniz (işiten ve duyan) Rabbiniz münacaatta bulunuyor değil mi? Sesinizle birbirinizi rahatsız etmeyin. Biriniz namazda veya namaz haricinde okurken sesini yükseltip, başkalarını duymakta etki altına almasın"⁵⁹ buyurmuştur.

Hatta insanın kendi sesi, özellikle makam ve nameli okuyuşu da dikkatini dağıtacağı ve okuduğunu kavrayıp düşünmesine engel olabileceği de söz konusudur.

2) Bedenen ve zihnen yorgunluk hissedildiği haller de Kur'ân'ı okuma ve anlamaya engel hallerdendir. Çünkü arizî olan bu haller, tabiatı icabı okunanı duyma ve kavramaya engel teşkil ederler. O sebeple kişi kendisini -bedenini ve zihnini- dinlendirip, yorgunluk ve sıkıntıyı, herhangi bir şekilde üzerinden attıktan sonra, dinç ve istekli olarak okursa, bu daha verimli olabilir. Hz.Peygamber: "Kalpleriniz kendisi ile ülfet ettiği sürece Kur'ân okuyunuz. İhtilaf ettiğinde okumayı bırakıp kalkınız" buyurmuştur.⁶⁰

Kur'ân ile ülfet, okuduğunun farkında olmak, manasına nüfuz ederek, düşünerek ve beyan ettiği hakikatları ile hemhal olarak okumak; O'nun manevî atmosferini, bilinçli bir şekilde ruhen yaşamak olmalıdır. Bu hal devam ettiği sürece okumaya devam etmeli; aksine okunanın farkında olunmuyor, kelimeler yanlış telaffuz ediliyor veya atlanıyor, bir türlü manaya nüfuz edilemiyor; siyak-sıbak ilişkisi kurulamıyor, okunanlar zihninde toplanamıyor, hasılı hiçbir şey anlaşılmıyorsa, dil kelimeler üzerinde dolaşırken, kafa başka yerlerde ve başka şeyler ile ilgili ise, böyle tilavet Kur'ân'ı okumak olmadığı için devam etmenin de bir faydası olmaz.

Mesela uyku bastırılmış, gözlere hakim olunamıyorsa, Rasulullah (s.a.v) bu haldeyken Kur'ân okumayı, hatta kişi, namazda ise, onun, o halde namaza devam etmesini bile uygun bulmuyor ve buyuruyor ki; "Sizden biri

⁵⁹ Ebu Dâvud, Salat, 315.

⁶⁰ Buhârî, F.Kur'ân, 37.

gece kalkıp Kur'ân okurken, Kur'ân diline dolaşp ne dediğini anlamamaya başlayınca okumayı bıraksın hemen yatıp uyasun"⁶¹

Ebû Dâvud da bu hadisi, "Sünen"adlı kitabında de şöyle nakletmiştir: "Sizden birisi namazda uyuklamaya başlayınca, uyku gidinceye kadar namazı bırakıp yatsın. Zira uykulu uykulu namaz kılan kimse istiğfar edeyim derken, farkında olmadan aleyhine olacak bir söz söylemiş olabilir"⁶² Çünkü bu halde kişi, yaptığıının bilincinde olamaz, Kur'ân'ı anlamak imkansız hale gelir. Özellikle şeytanın katkılarıyla yanlış veya eksik okumalar, yanlış anlamalar, gayr-i ihtiyarî devam eder durur. O halde okunan Kur'ân'dan da beklenen hayır ve bereket elde edilemeyeceği için, Rasulullah'ın buyurduğu gibi, okumayı bırakmak daha iyi olur.

Aynı zamanda Kur'ân okumanın adabına da işaret eden bu iki hadisten de anlaşılıyor ki, Kur'ân sakin bir ortamda; sağlıklı bir beden, dinç bir zihin ve kendisi ile ülfet devam eden bir tilavet ile; hatta ses, dil ve dudak hareketleri dahi olmadan sukûnet içerisinde ve manasını kavrayarak; âyetler arası irtibatları sürdürerek ve de düşünerek okunmalıdır. İşte o zaman okunan lafızların zahirindeki manalarının ötesinde daha özgün manalar zihne akabilecek, gönülde yeni inkişaf lar oluşup, Allah ile kul arasında sıcak bir bağ kurulabilecektir.

d. Allah, Kendisine Hitap Ediyormuş Gibi Okumak: Kur'ân'ı okuyan kişi, Kur'ân'ın bizzat kendisine hitap ettiğini kabul etmelidir. Emir, nehiy içeren ayetleri okuduğu zaman, yine aynı şeyi düşünmeli, yani müjdelenen ve korkutulanın bizzat kendisi olduğuna inanmalı, geçmiş insanlara ve peygamberlere ait kıssaları okuduğu zaman, maksadın, ondan ibret almak olduğunu bilmeli ve ondan gereken dersi almalıdır.

Muhammed İbn Ka'b el-Kurazî diyor ki: "Kur'ân'ı Kerim'i kim okuyorsa Allah Teala kendisiyle konuşuyor gibidir"⁶³ Bunu böyle kabul eden kimse, Kur'ân'ı efendisinden kölesine yazılmış bir mektup veya âmirinden memuruna yazılmış bir emir gibi okur. Yani yalnız düzgün okumayı bir vazife saymaz, belki ne emrettiğini, neler istediğini ve nelerden menettiğini anlamak için düşünerek okur ve gereğini yerine getirir.

e. Kulak ve Akıl Birlikte Kullanılmalı: Kur'ân'ı anlamak için iradeyi temsil eden kulağı dikkatlice ona verip dinlemeli, sonra da akli devreye sokup kulak ve akli birlikte kullanılmalıdır. Kulak ve akli birlikte devreye sokmadan okunanı anlamak mümkün değildir. Nitekim Yüce Allah:

⁶¹ Müslim, Müsafirîn, 223.

⁶² Ebu Dâvud, Salat, 308.

⁶³ İnam Gazâlî, ihya, I, 99.

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ “Kur’ân okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki merhamet olunasınız”⁶⁴ buyurmuştur.

İstima: “Söylenen söze veya okunan kelama, istekli olarak kulak vermek ve dinlemek, işittiğini kavramak” demektir. İnsat ise; “konuşulan bir sözü işitmek için susmak, konuşan bir kişinin sözüne dikkatle kulak vermek ve dinlemek” anlamına gelmektedir.⁶⁵

Fahrudin Râzî demiştir ki: Şüphe yok ki duymak ile dinlemek arasında büyük fark vardır. İşitmek ya da duymak, iradeli iradesiz söylenenin kulağa gelmesi demektir. Dinlemek ise, önce işitmek şartı ile söze kulak vermek sonra da söylenen sözü sonuna kadar dinledikten sonra derinlemesine kavramak demektir. Her işitmekte anlamak olmayabilir. Fakat her dinlemekte mutlaka anlayış ve idrak vardır. İşte bu yüzden Allah Teala, önce “اسْمِعُوا” emri ile Kur’ân’ı dinlemeye engel olabilecek her türlü meşguliyetten men’etmiş, sonra da Kur’ân’a yönelip, O’nu dikkatlice dinlemeyi emretmiştir.⁶⁶

“Kur’ân okunduğunda, ona kulak verip dinleyin ve susun”⁶⁷ âyeti, aynı zamanda göz, kulak ve kalbinizi, iradeli olarak birlikte kullanın ve sözün özünü kavrayın anlamını da taşımalıdır.

İmam Gazâlî’nin dediği gibi: “Kur’ân’ı hakkıyla okumuş olmak için dil, akıl ve kalbin işbirliği halinde olması gerekir. Dil, maharic-i hurufuna riayet ederek ağır ağır okur; akıl, manalarını düşünür; kalp ise, onun emir ve yasaklarından tesir alarak kendine çeki-düzen verir. Yani dil okur, akıl tercüme eder, kalp ders alır. Bu üçü birarada bulunmazsa Kur’ân, gerektiği şekilde okunmuş sayılmaz.”⁶⁸

Susup dinlemek derken, bir de meselenin zihin boyutu vardır. Özellikle okuduğunun manasını bilmeden okuyanlar gözleri ve dilleri elerindeki mushafın lafızları üzerinde gezip telaffuz ederken, okuduğu ile meşgul olmayan zihinleri de çoğunlukla boş kalmayıp şahsı ilgilendiren, başka konularla meşguldürler. Kişi, ya yaşadığı bir olay aklına gelmiştir, onun hatırasını yad eder veya, kendine sıkıntı veren bir problemi ile uğraşır. İçten içe alırsatar, doldurur-boşaltır durur. İşte bu hal, zahirde sessiz olmak anlamına gelse bile, zihin planında susmayıp konuşmaya devam etmek olacağından Kur’ân’ı bütünlüğü içerisinde düşünerek okumaya başlı başına bir engel

⁶⁴ A`raf, 7/204.

⁶⁵ Asım Efendi, **Kamus Tercemesi**, I, 621.

⁶⁶ Râzî, a.g.e, XV, 103.

⁶⁷ A`raf, 7/204.

⁶⁸ İmam Gazâlî, **İhyâ**, I, 259.

teşkil eder. Âyetin “susun ve dinleyin” anlamındaki davetine uymuş olmak için mutlaka kalp, zihin, dil ve kulak hepsi bir bütün halinde Kur’ân’a yönelmeli, ondan başkasıyla ilişki kesilmelidir.

f. Ön Yargıdan Uzak Okunmalı: Gayba inanmayan, Kur’ân’a ön-yargılı olarak yaklaşanlar, O’nun dilini bilseler bile manasının idrakinde olamazlar ve Kur’ân’ı gerektiği biçimde takdir edemezler. Çünkü onlar bu özellikleri sebebiyle duyma, anlama ve idrak yetilerini daima red ve inkar cihetinde kullanırlar. Ön yargıyı terk etmedikçe Kur’ân’ı gerektiği biçimde değerlendiremezler. Tıpkı Asr-ı Saadette Rasulullah’ı yalanlayıp, Kur’ân’ı öncekilerin masalları olarak değerlendirenler gibi.⁶⁹

O sebeple olacak ki Allah Teala, Kur’ân’ın, sadece gayba inanan, namazlarını kılan, zekatlarını verenler için yol gösterici olduğunu söylemektedir.⁷⁰ İnkâr bataklığına saplanmış olanlarla, Kur’ân bana bir şey söylemiyor, O çağlar ötesinin kitabıdır, gibi sözler söyleyen ve böyle düşünenlerin Kur’ân’ı doğru bir şekilde anlamaları mümkün değildir.

SONUÇ:

Kur’ân, ilâhî bir hayat nizamıdır. Getirdiği genel prensipler, anlattığı tarihi olaylar ve kıssalar ve içerdikleri hükümlerin hepsi, insanı, dünyada ve ahirette saadete götürebilecek niteliktedirler. O’nu anlamadan hayata geçirmek, üzerinde düşünmeden ibret ve dersler almak, fikir planında incelemenden hikmetlerinden yararlanmak mümkün değildir.

Kur’ân’a tam olarak uymanın ve gösterdiği yoldan gedebilmenin en önemli şartı, onu doğru olarak okuyup ruhunu, özünü kavramakla mümkündür. Kur’ân’ı anlamadan yaşamak veya yaşamaksızın okumak, her ikisi de Kur’ân’a karşı saygısızlıktır. Bu yüzden Kur’ân’ın, mutlaka anlaşılacak biçimde okunması gereklidir. Bunun için de kişi, öncelikle okuduğunu anlamaya engel sayılabilecek hal ve durumlardan, kurtulmalıdır.

Mesela, acelecilik, isteksizlik, yorgunluk ve bıkkınlık gibi arızî hal-ler ve özellikle zihnin, istemeyerek de olsa, başka şeylerle meşgul olması gibi geçici durumlar, okunamı gerektiği biçimde düşünüp kavramaya engel teşkil edebileceği için, Kur’ân okurken mutlaka bunlardan sıyrılıp kurtulmak, sonra da acele etmeden, yavaş yavaş, manasını kavrayarak, âyette geçen teşbihler, darb-ı meseller ve kıssaları düşünerek, onlardan çıkartılacak ders ve öğütleri tespit ederek huşu’ ve hudu’ ile okumak gerekir. Hatta isteksizlik, yorgunluk, bıkkınlık ve zihnin başka şeylerle meşgul olduğu hallerde,

⁶⁹ Enfal, 8/31,32.

⁷⁰ Bkz, Bakara, 2/4.

ısrarla okumayı sürdürmek yerine bırakmak daha iyi olur. Zira Rasulullah (s.a.v) sahabilere, böylesi durumlarda okumayı bırakmalarını tavsiye ederek şöyle buyurmuştur: “Kalpleriniz Kur’ân ile ülfet ettiği sürece O’nu okuyun. Ne zaman ki, kalplerinizde Kur’ân ile ülfet kesildi, o vakit okumayı bırakın.”

Kur’ân, sonraki devirlerde, özellikle zamanımızda gereği gibi anlaşılammış, sadece okunur ve ezberlenir olmuştur. Manasını anlamadan yapılan okuma ve ezberin Kur’ân’ın tedeubbüründen çok uzak olduğu gâyet açıktır. Günümüzde Müslümanlar Kur’ân’ı anlamamakta ve onu müzik dinler gibi güzel sesli hafızlardan şuuruzca dinlemektedirler. Müslümanlar, artık Kur’ân’ı lafzî okumadan kurtulup, anlama ve düşünmeyi esas alan bir yöntemle okumaları gerekmektedir.

Bugün Kur’ân’ı doğru olarak anlamak mecburiyeti vardır. Bu bakımdan günümüz müslümanı, Kur’ân’ı, düşünce, bilgi ve medeniyet merkezinin tam ortasına yerleştirmelidir.

KAYNAKLAR:

- Aclûnî, İsmail b.Muhammed el-Cerrahî, *Keşfu'l-Hafâ*, Beyrut, trs.
- Acurrî, Ebû Bekr Muhammed b.Hüseyin, *Ahlaku Hameleti'l-Kur'ân*, Beyrut, 1987.
- Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, Mısır, 1313.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, İst, 1988.
- *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meali*, İst, trs.
- Buhârî, Muhammed b.İsmail, *el-Câmiu's-Sahih* (Sahihu Buhârî), Mısır, 1345.
- Cassas, Ebû Bekr, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Beyrut, trs.
- Duman, M.Zeki, *Nüzulünden Günümüze Kur'ân ve Müslümanlar*, Ankara, 1996.
- Ebû Dâvud, Süleyman b.el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, Mısır, 1951.
- İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, Beyrut, trs.
- İbn Mâce, Muhammed b.Yezid Kazvinî, *es-Sünen*, Tah: M.Fuad Abdulbaki, İst, 1981.
- İbn Manzur, Muhammed b.Mükerrem, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut, trs.
- İbn Teymiye, Takıyyüddin Ahmed b. Abdulhalim, *Mecmûu'l-Fetâvâ*, ikinci baskı, 1399h.
- İmam Gazalî, *İhyau Ulumi'd-Din*, Trc: Ahmed Serdaroğlu, İst, 1974.
- Rağıb el-İsfehânî, Ebû'l-Kasım Hüseyin b.Muhammed, *Müfredâtü Elfâzı'l-Kur'ân*, Thk: Saffan Adnan Davûdî, Beyrut, 1992.
- er-Râzî, Fahrüddin, Ebû Abdillâh Muhammed b.Ömer, *et-Tefsiru'l-Kebir*, (*Mefâtihu'l-Gayb*), Mısır, trs.

- Kettânî, Abdulhay, *et-Terâtibu'l-İdariyye*, Beyrut, trs.
- Kurtubî,, Muhammed b.Ahmed, *el-Câmi Li Ahkâmi'l-Kur'an*, Mısır, 1966.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b.el-Haccac el-Kuşeyrî, *es-Sahih*, Tah: M.Fuad Abdulbakî, İst, 1981.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahman b.Şuayb, *Sünen*, İst, 1981.
- es-Sabûnî, Muhammed Ali, *Ravâiu'l-Beyan Tefsiru Ayati'l-Ahkam*, Beyrut, 1980.
- Suyûtî, Celalüddin Abdurrahman b. Ebî Bekir, *el-İtkân fî Ulûli'l-Kur'an*, Mısır, 1978
- Suyûtî, *Adâbu Tilâveti'l-Kur'an ve Te'lifihî*, Beyrut, 1987.
- Şatîbî, Ebu İshak İbrahim b.Musa el-Lahmî el-Gırnatî, *el-Muvafakât fî Usûli's-Şeria*, Mısır, trs.
- Taberî, Muhammed b.Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l-Kur'an*, Mısır, 1954.
- Tirmizî, Ebû İshak Muhammed b.İsa es-Sevrî, *Sünenü't-Tirmizî*, Mısır, 1965.
- Vehbe ez-Zühaylî, *Usûlü'l-Fıkhî'l-İslâmî*, Dimeşk, 1986.
- ez-Zehebî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn*, Mısır, 1976.
- ez-Zerkeşî, Bedruddin, *el-Bürhân fî Ulumi'l-Kur'an*, Beyrut, trs.
Zemahşerî, Mahmud b.Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzîl*, Kâhire, 1953.